

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ

ENERJİ FORUMU 2005

Türkiye’de ilk kez 21 Mayıs 1998 tarihinde Elektrik Mühendisleri Odası İzmir Şubemizce ‘EGE BÖLGESİ ENERJİ SORUNLARI FORUMU’ düzenlenmiştir. Söz konusu Forumun açılışı dönemin enerji bakanı tarafından yapılmış, çok sayıda üst düzey enerji bürokrati, akademisyen ve meslek kuruluşları foruma önemli katkılar koyarak, başarılı bir çalışma ortaya konulmuştur. İki günlük Enerji Forumu tamamlandıktan sonra katılımcıların bildiri-leri ve sonuç raporu kitap haline getirilmiştir.

EMO’nun ikinci enerji forumu olarak, Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi tarafından, Güneydoğu Anadolu bölgesinin enerji üretim ve tüketim potansiyellerinin, enerji projeksiyonlarının ortaya konulması, enerji alanındaki mevcut sorunlarının irdelenmesi, sorunlara çözüm önerileri getirilmesi, bölgeye ve ülkeye yönelik enerji politikalarının tartışılması ve oluşturulması amacıyla; 2-3 Aralık 2005 tarihinde “Güneydoğu Anadolu Bölgesi Enerji Forumu”, Diyarbakır’da düzenlendi. Bölgenin enerji ile ilgili sorunlarını ortaya koymaya çalışan ve bunlara çözüm önerileri getirmeyi hedefleyen Enerji Forumu’nda konunun bileşenleri ilgi alanlarında hazırladıkları çalışmalarla foruma katkı sundular.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi Enerji Forumunun hazırlıkları sırasında siyasetçi, bürokrat ve ilgili STK’larla ilişkiye geçilerek foruma katkı sunmaları sağlanmıştır. Bu çerçevede Tarım ve Köy İşleri Bakanı Sn. M. Mehdi Eker, Diyarbakır İl Valisi Sn. Efkân Ala, Büyükşehir Belediye Başkanı Sn. Osman Baydemir ve enerji kurumlarının müdürleri ile birtakım görüşmeler yapıldı.

Tarım ve Köy İşleri Bakanı
Sn. M.Mehdi EKER ile Görüşme

Diyarbakır İl Valisi Sayın Efkân Ala ile görüşme

Teiaş Genel Müdürü Sn. İlhami Özşahin ile
Görüşme

Tedaş Genel Müdürü Sn. Haşim Keklik ile
Görüşme

Milletvekilleri, kamu kurum ve kuruluş yöneticileri ile kalabalık bir dinleyici kitlesinin katıldığı Forum'da bölgenin enerji sorunları ayrıntılarıyla tartışıldı.

Forumun açılış konuşmasını EMO Diyarbakir Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı Tarık Öden yaptı. Öden, ülkemizin yer altı ve yerüstü enerji kaynaklarının zenginliği ile enerji cenneti özelliğine sahip olduğunu belirtti ve "Özkaynaklara dayalı üretim modellerinin tercih edilmesi; dışa bağımlılığımızı azaltacağı gibi, ekonomik kayıplarımızın asgari düzeyde olmasını sağlayacaktır. Enerjide dışa bağımlılık ülke sanayisinin şalterini de başka ülkelere vermekle eşdeğerdir" dedi. Öden'in konuşmasında altını çizdiği bir diğer nokta ise kaçak enerji kullanımı oldu. Türkiye'de kaçak enerji kullanımının sadece bölgeye maledilmeye çalışıldığını bildiren Öden, kaçak kullanımının değişik oranlarda Türkiye'nin tamamında bulunduğunu ve bunun kısa sürede çözülmesi gereken kronik bir problem olduğunu vurguladı. Öden bu sorunun çözümü için sağlık sektöründeki yeşil kart benzeri bir uygulama ile Türkiye genelinde açlık sınırının altında yaşam mücadelesi veren, işsiz ve yoksul kesimler için özel tarife uygulanmasına veya ayda 100 kilowatt/saate kadar enerji tüketim bedeli alınması gibi seçenekler önerdi.

Forumda Diyarbakir Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Baydemir de bir konuşma yaptı.

Enerji politikalarında yeni düzenlemelerin gerekliliğine işaret eden Baydemir, "Bugün bölgemiz enerji üretiminde ön sıralarda bulunmakla birlikte üretilen üretilen enerjiden yararlanma konusunda ciddi sıkıntılar çekmektedir. Deyim

yerindeyse, bölgede üretilen enerji, doğrudan ülkenin batısına aktarılmakta ve bölge bundan yararlanamamaktadır" dedi.

TMMOB Genel Başkanı Mehmet Soğancı da panelde görüşlerini açıkladı. TMMOB'nin yaşanan günlere ilişkin olarak, özelleştirmelerin durdurulmasını, özelleştirilen kurumların satışının iptalini istediğini vurgulayan Soğancı "Kamu hizmetlerinin paralı hale getirilmesine karşı eğitim sağlık gibi temel insan hakkı olan hizmetlerin herkes için ulaşılabilir nitelikli ve parasız olmasını istiyoruz. Ranta, faize ve borç ödemelerine odaklanan değil halkın ihtiyaçlarını gözetken bütçe istiyoruz" dedi.

EMO Genel Başkanı Kemal Ulusaler ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin enerji açısından dünyanın en hareketli noktasında bulunduğunu ifade ederek bu forumun çok önemli olduğunu kaydetti. Basra körfezi'nin dünya petrol ihracatındaki payının yüzde 45'lere dayandığını söyleyen Ulusaler, "2025'te bu payın yüzde 66'lara çıkacağı

öngörülmektedir. Ayrıca bu bölge maliyetlerin de en düşük olduğu bölgedir. Rezerv ömrü 50-60 yıl olan bu enerji kaynağına başta ABD, AB, Çin ve Japonya olmak üzere tüm dünyanın çok ihtiyacı olduğunu biliyoruz" dedi. Ulusaler, bölgede suyun en aetrol kadar önem taşıdığına değinerek, "Aynı zamanda bu coğrafyanın su kaynakları özellikle Türkiye'nin elektrik enerjisi içinde büyük rol oynamaktadır. Bölgedeki HE'lerin toplam kurulu gücü 8 bin MW civarındadır. Bu miktar hidroelektrik enerjisinin yüzde 55'ine ve genel elektrik üretiminin ise yüzde 20 sine denk düşmektedir" dedi.

SONUÇ BİLDİRGESİ...

"Güneydoğu Anadolu Bölgesi Enerji Forumu 2005" TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şube tarafından 2-3 Aralık 2005 tarihinde Diyarbakır'da gerçekleştirildi.

Forum yürütme kurulu, sunulan bildiriler, yapılan tartışma ve katılımcıların katkıları ile sürdürülen panel ve değerlendirmeleri eksen alarak, forum sonuç bildirgesini kamuoyu ve ilgililerin bilgisine sunmayı kararlaştırmıştır.

1.Güneydoğu Anadolu Bölgesinin genel enerji yapısına bakıldığında, bölgenin enerji üretimi açısından çoğunluğunun yenilenebilir önemli kaynaklara sahip olduğu görülmektedir. Bölge, ülkenin hidroelektrik enerji üretiminin % 39,84'ü, petrol kaynaklarının % 95'i, değerlendirilebilir önemli miktarda jeotermal, linyit ve asfaltit kaynaklarının yanında güneş ve rüzgar enerjisi potansiyeli de düşünüldüğünde, enerji ve su kaynakları açısından oldukça önemli bir potansiyele sahiptir. Buna rağmen, elektrik enerjisi kullanımında tüketiciler açısından Türkiye'nin en ciddi problemlerinin yaşandığı bölge olması özelliğini taşımasının yanı sıra, bu kaynakların kullanılması suretiyle yaratılan ulusal katma değerden de eşitsiz pay almaktadır.

2.Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana ihmal edilen bölgenin, üretilen milli hasıladan aldığı payın düşüklüğü, yatırımsızlık ve diğer sosyokültürel sorunların yanı sıra kimliklerin inkar edilmesi vb. sorunlarla büyüyen olumsuzluklar bölge gelişimini engellemiştir. Petrol kaynaklarının gelirlerinin yarısının, petrolün çıkarıldığı illerin özel idarelerine aktarılması ile ilgili yasa tasarısına benzer şekilde, bölge enerji üretiminden elde edilen gelirin bir bölümünün GAP projesinin tamamlanmasında kullanılması gibi yasal düzenlemelere gidilerek eşitsiz gelişimin bölge lehine düzeltilmesine katkı koyacak politikalar geliştirilmelidir.

3.Bölgenin elektrik enerji sisteminde kullanılan teçhizatın önemli bir bölümü ekonomik ömrünü tamamlamıştır. Kısmen iletim hatları olmak üzere, özellikle dağıtım hatlarının yetersiz ve eski olması, taşınan enerjinin hat kapasitelerine göre yüksek olması, hat teknik kayıplarını ülke ortalamasının

üzerine çıkartmaktadır. Bakım ve onarım çalışmaları için gerekli olan işgücü ve yatırım kaynağı yaratılmalı, dağıtım hatları kesinlikle yenilenmeli, bölgede aşırı yükselen teknik kayıpların düşürülmesi sağlanmalıdır.

4.TEDAŞ'ın özelleştirme beklentisiyle üzerine düşen görevleri yerine getir(e)memesi, yatırımların gecik(tiril)mesi ve mevcut hatların yenilenmemesi sonucu, Diyarbakır başta olmak üzere bölge kentlerinde elektrik enerji alt yapısı can çekilmektedir! Yaşanan sorunlar dikkate alınarak bir an önce elektrik altyapısı yatırımlarında pozitif ayrımcılık uygulanmalıdır.

5.Küreselleşme rüzgarı ile özelleştirmenin yaygınlaştırılmasının kamu yararı kavramını tehdit ettiği ülkemizde; özellikle bölge başta olmak üzere enerji sektöründe faaliyet gösteren bütün kurumlar nitelikli personel, araç ve gereç sıkıntısı çekmektedir.

6.Bölgenin sürgün yeri olarak görülmesi personel sıkıntısı yaşanmasında diğer bir etkidir. Siyasetin kamu hizmeti üreten kurumlar üzerindeki gölgesi ile idari kadrolar sürekli değiştirilmekte, adeta vardiya usulü idarecilik

yöntemleri ile kurumlar işlevsiz ve verimsiz hale getirilmektedir. Personel politikaları gözden geçirilmeli, nitelikli istihdam sağlanması ve kurumları işlemez hale düşüren uygulamalardan vazgeçilmesi gerekmektedir.

7.Tüketici açısından elektrik enerjisinde kalite oldukça önemli bir kavramdır. Bölgede özellikle kış aylarında aynı gün içerisinde çok sık ve uzun süreli elektrik kesintileri yaşanmakta ve bu durum kullanıcıların elektrikli cihazlarına zarar vererek tüketicilerin mağduriyetine neden olmaktadır. Elektrik enerjisi sektöründeki hizmet kuruluşları, kullanıcıya kaliteli elektrik enerjisi sunabilmek için gerekli çalışmaları yapmalı, kamu adına denetim yapacak bağımsız yapılar desteklenmelidir. Bu konuda yasal düzenlemeler, standartlar tarafların katkı ve katılımı ile tamamlanmalıdır.

8.Bölgede çözüm bekleyen çok ciddi enerji problemleri varken bütün sorunların kaynağı olarak kaçak elektrik kullanımının gösterilmesi sorunları

Şubemizin bildiri sunduğu forum oturumundan bir görüntü

çözmekten uzaktır. Bu yanlış anlayışın bir politika olarak benimsendiği görülmektedir. Asli görevleri vatandaşa hizmet olan kamu kurumlarının, kaçak elektrik kullanımının yüksekliğini öne sürerek, yürütmeleri gereken hizmetleri aksatmaları kamusal hizmet anlayışına aykırıdır. Yıllarca; kurumsal denetimin yapıl(a)maması, usulsüz ya da kaçak enerji kullanımının önemli boyutlara ulaşmasına neden olmuştur.

9.TEDAŞ tarafından açıklanan kayıp-kaçak rakamlarının birlikte kullanılması ve bütün rakamların kamuoyuna kaçak enerji olarak sunulması mühendislik açısından teknik bir yaklaşım değildir. Dağıtım hatları, trafolar, v.b. teçhizatlarla oluşan teknik kayıpların kaçak kavramından farklı kullanılarak, ülke genelinde ve bölgede tespitin sağlıklı yapılması için net ölçümler yapılmalı, ülke enerji sistemine maliyetinin belirlenmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

10.Bazı basın organlarında, Türkiye’de kaçak enerji kullanımı sadece bölgeye mal edilmeye çalışılmakta, kayıp kaçak olarak ifade edilen oranların ifade ettiği büyüklükler matematiksel büyüklük olarak değil, oransal büyüklük olarak kullanılmaktadır. Bu kesinlikle kabul edilemeyecek bir kavramdır. Kaçak kullanım yada elektrik çalınması değişik oranlarla ülkenin gelişmiş bölgeleri dahil, tamamında mevcuttur. Kaçak elektrik kullanımının ekonomik, sosyal ve adli boyutu dikkate alınarak nedenleri araştırılmalı, bilimsel sonuçları üzerinden, çözüm yoluna gidilmelidir.

11.Forum katılımcıları; ülkenin neresinde olursa olsun kaçak elektrik kullanımını bir kazanç biçimi ya da doğal bir hak haline getiren, kamu kaynaklarını sömüren anlayışla mücadele edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

12.Bölgede enerji tüketimi, özellikle yaz aylarında tarımsal sulama ve kış aylarında ise meskenlerde ısınma amaçlı olarak kullanılması nedeniyle yüksek değerlere çıkmaktadır. Halkın enerji kullanımı konusunda bilinçlendirilmesi ve enerji tasarrufunun bir yaşam biçimi haline getirilmesi için tüm kurumlar üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmelidir.

13.Son 20 yıla yayılan çatışmalı süreçte, bölgenin ve ülkenin önemli kaynakları heba olmuş, süreç içerisinde güvenlik gerekçesiyle boşaltılan binlerce

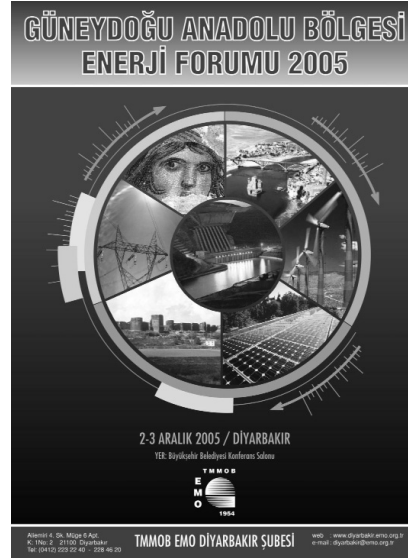
köyden göç etmek zorunda kalarak, üretimden koparılan ve sayıları milyonlarla ifade edilen insan toplulukları kentlerin varoşlarında açlıkla, sefaletle ve çok zor yaşam koşullarıyla mücadele etmek zorunda bırakılmışlardır. Yoğun göç alan bölge kentlerindeki nüfusun önemli bir bölümünün açlık sınırının altında yaşaması ve elektrik birim fiyatlarının yüksek olması, halkın bir kısmını kaçak enerji kullanımına itmiştir. Ülkemiz; bu koşullarda yaşamak zorunda bıraktığı insanlarını, kaçak elektrik kullanmak dahil suça teşvik etmemek için çözümler üretmelidir.

14.“Elektrik enerjisi kullanmak bir insan hakkıdır”

Anayasamızın 5. maddesinde geçen; “insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak, devletin temel amaç ve görevleri arasındadır” ilkesinden hareketle; sağlık sektöründe yeşil kart uygulamasına benzer bir metotla Türkiye genelinde açlık sınırının altında yaşamla mücadele eden, işsiz ve yoksul kesimler için özel indirimli tarife uygulaması veya ayda 150 kWh’a kadar elektrik tüketiminden bedel alınmaması sosyal devlet anlayışının tesisi için büyük önem arz etmektedir.

15.Elektrikle ısınmayı önlemek için ekonomik sıkıntı yaşayan kişi ve ailelere yakacak yardımının yapılması, bölgede yaygın olarak kullanılabilecek güneş enerjisi sistemlerinden faydalanılması için devlet teşviklerinin verilmesi, ya da alt yapısı tamamlanacak yerleşimlerde, toplu ısı merkezlerinin kurulması gibi benzeri önerilerin dikkate alınacağı uygulamaların politika olarak benimsenmesi yaşanan ekonomik ve sosyal kayıpları azaltacaktır.

16.GAP kapsamında tarımsal sulama alanındaki projelerin gerçekleşme oranı %13’ler civarındadır. Projenin gecikmesi nedeniyle çiftçiler; tarımsal arazileri kendi olanakları ile kuyular açıp tesisler kurmak suretiyle, elektrik enerjisi kullanarak sulamaktadırlar. Sulama kanallarının bölge genelinde tesis edilmesi ile, bir yandan üreticinin gelir düzeyinin artması sağlanacak, diğer yandan sulama amaçlı harcanan elektrik enerjisine aktarılan kaynakların gereksiz tüketimi önlenebilecektir. Ülke ekonomisine büyük katkılar sağlayacak olan GAP kapsamındaki sulama kanallarının ivedilikle tamamlanması için gerekli kaynak yaratılması bir an evvel sağlanmalıdır.

17. Ülke genelinde bir dönem için tüm uyarılarımıza karşın plansızlığın yarattığı sorunların çözümü için (günübirlik) çözüm olarak sunulan, ve özellikle bölgede yaygın olarak kurulan mobil santrallere, yaklaşık 1 milyar \$ ülke kaynağı aktarılmıştır. Bu santrallerin literatürde en fazla 10 MW gücünde ve acil durum santralleri olarak tanımlanmasına rağmen kapasiteleri çok yüksek değerlere çıkarılarak ve çevre mevzuatından muaf tutularak devreye sokulmuşlardır. Mevcut durumda bir kısmının sözleşmesi bittiği halde sökülüp taşınmamış, aksine çoğu yeni piyasa yapısına uygun lisanslar alarak, durumlarında değişiklik yapmadan üretim yapmaya devam etmektedirler. Bu santraller ya sökülüp alınmalı, ya da mevzuatlara uygun çalışma şekline getirilerek hem fiyatları indirilmeli hem de çevreye olumsuz etkileri önlenmelidir.

18. Enerji hayatımızın vazgeçilmez bir parçasıdır. Ancak, enerjiyi üretirken geçmiş ve geleceğimizin vazgeçilmez değerleri olan tarihi ve doğal zenginliklerimiz tahrip edilmemelidir. Ekolojik dengeye zarar verebilecek modeller yerine çevre dostu üretim modelleri gündeme getirilmelidir. Yapımı gündemde olan Ilısu barajı ile sadece bölgenin değil, insanlığın en önemli tarihi değerlerinden antik Hasankeyf Kenti sular altında kalacaktır. Ayrıca, Munzur ve Zap nehirleri üzerinde yapılması planlanan barajlarla da doğa harikası vadiler yok olacaktır. Doğa ve kültür varlıklarının insanlığın ortak mirası olduğu gerçeğinden hareketle kurtarılması için alternatif çalışmalar geliştirilmelidir.

19. Gelişmiş ülkelerin çimento, demir-çelik gibi yüksek enerji gerektiren ve çevreyi kirleten sektörlerini, geliştirmekte olan ve az gelişmiş olan ülkelere kaydardıkları gözlenmektedir. Bu durum ülkemiz gibi geliştirmekte olan ülkeler için yabancı sermayenin yatırımı gibi gözükürken, aslında ülkenin enerji kaynaklarını kullanmada ve çevrenin korunmasında büyük olumsuzluklara neden olmaktadır. Ülkemizin ileri teknoloji barındıran, sektörlerde sürdürülebilir bir kalkınma politikası ile gelişmesine yönelik planlama anlayışı geliştirilmeli, bilim ve mühendisliğin kamu yararı eksenli çalışmaları değerlendirilmelidir. Enerjiyi yoğun kullanarak, kirli üretim yapan katma değeri düşük üretim sektörü yerine, bilgi yoğun üretim teknolojilerine yatırım yapılması özendirilmeli ve desteklenmelidir. Ülkenin enerji politikaları geliştirilirken, gelişimine ağırlık verilecek sektörlerin belirlenmesi bu açıdan oldukça önemli olacaktır.

20. Ülke enerji politikaları oluşturulurken planlamada birliğin sağlanması, gerçekçi ve sağlıklı projeksiyonların ortaya konulması son derece önemlidir.

Zaman zaman “bilinen nedenlerle savunulan” nükleer enerji santralleri yerine yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasına yönelik projeksiyonlara yönelinmelidir. Doğa ve insan yaşamını tehdit etmeyen yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına yönelik çalışmalar, ülkemizi nükleer tehlikelerden korurken, nükleer hammaddeler açısından da dışa bağımlılığımızı önleyecektir. Bu nedenle öncelikle öz kaynaklarımıza dayalı modellerin seçilmesi ve mevcut potansiyelimizin değerlendirilmesi gerekmektedir.

21. Kamu personeli olduğunu göz ardı ederek, siyasi iktidarların bir parçası gibi hareket etme eğilimini gelenek haline getiren bazı enerji bürokratlarının bu davranış biçiminin kabul edilemez olduğunu katılımcılar önemli bulmuşlardır.

22. Elektrik enerjisi fiyatının diğer ülkelere göre yüksek olması sanayi üretim girdilerinin düşürülmesi ve tüketicinin yaşam düzeyinin yükseltilmesi önünde önemli bir engel olarak durmaktadır. Girdi maliyetlerinin artması istihdamı da olumsuz etkilemektedir. Kişi başına milli gelirden alınan paydaki ülke genelindeki düşüklük bir yana, bölgeler arası eşitsiz dağılım toplumsal dengeleri tehdit etmektedir.

23. Enerji sektörü stratejik öneme sahip tekel olarak kamu hizmeti niteliği çerçevesinde kar, rant beklenti ve siyasal baskılarından uzak sürdürülmesi gereken bir sektördür. Bu özellikleri nedeniyle planlama anlayışının hakim olduğu merkezi yapılanmaya gidilmeli, özelleştirme uygulamalarına son verilerek, koordinasyon, yetişmiş insan gücü, ekonomik kaynak ve ileri teknoloji politikalarıyla güçlendirilmiş, “kamu kontrolünde”; toplumun çalışanlar, tüketiciler dahil tüm örgütlü kesimlerinin temsil ve karar süreçlerine etki edebildiği “kamusal denetime” açık bir yapı oluşturulmalıdır.

24. Katılımcılar ve Elektrik Mühendisleri Odası temsilcileri forum içeriğinde tespit edilen gerçekler ışığında yapılacak çalışmaların takipçisi olacaklarını, yapılan çalışmalar hakkında kamuoyunu bilgilendirme sorumluluklarını yerine getireceklerini, mühendislik mesleğini toplum yararına kullanma kararlılıklarını bir kez daha ifade etmişlerdir.

Kamuoyu ve ilgililerin bilgilerine sunarız.

**GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ
ENERJİ FORUMU 2005
Yürütme Kurulu**